

Vážené kolegyně, kolegovia!

Pomôcka pre všetkých vyučujúcich, ale aj rodičov.

Každý deň vchádzame do školy s vnútorným pocitom, odovzdať žiakom čo najviac... Niektorí to prijímajú s ľahkosťou a s úsmevom na tvári, iní s obavou a so strachom v očiach. Naša empatia nám nedovolí zostať ľahostajnými a nezistiť príčinu smútku, strachu alebo obáv. Niekedy stačí naozaj „málo“ aby jedna emócia nahradila inú. Niekedy naozaj stačí len trošku sa vžiť do prežívania detí, pochopiť, akú neskutočnú námahu musia niektoré deti vynakladať na to, aby v zošite dokázali úhľadne napísať vetu, prečítať text, vyrábať príklad, alebo napísať diktát.

Reč je o deťoch s poruchami učenia. **Špecifické vývinové poruchy učenia** postihujú značnú časť detskej populácie.

„Poruchy učenia je všeobecný termín, ktorý sa vzťahuje na rôznorodú skupinu porúch prejavujúcich sa výraznými ťažkosťami pri získavaní a používaní schopnosti počúvať, hovoriť, čítať, písať a usudzovať alebo s ťažkosťami pri získavaní matematických schopností. Tieto ťažkosti vychádzajú z vnútorných dispozícií každého jedinca. Predpokladá sa, že ich spôsobuje dysfunkcia centrálnej nervovej sústavy a môžu trvať celý život“.

V posledných rokoch sa touto problematikou zaoberá čoraz viac odborníkov z radov špeciálnych pedagógov, psychológov, neurológov a iných. Máme čoraz viac informácií o deťoch, ktorým je diagnostikovaná niektorá z vývinových porúch učenia. Konečne sa začína odbúravať názor, že tieto deti sú lajdákmi, ktorým sa len nechce učiť.

Bohužiaľ, tieto deti často krát, nemajú ani inú možnosť ako začať postupne zlyhávať, stavať sa k školským povinnostiam apaticky, pretože sa často nenájde nikto, kto by im skutočne chcel pomôcť prekonať ťažkosti, za ktoré ani ony nemôžu.

Je mnoho faktorov, ktoré tento stav zapríčinili. Či už sú to problémy počas tehotenstva, komplikácie pri narodení dieťaťa alebo rôzne choroby. Taktiež sa môže jednať o dedičné zaťaženie. Ak sa k predchádzajúcim ťažkostiam pridruží nesprávny postoj, prístup a výklad učiteľa, dieťa sa stáva bezradným v množstve informácii, ktoré mu nik nepomáha osvojiť, spracovať a upevniť. Ak takémuto dieťaťu ani rodina nevytvorí vhodné prostredie a neposkytne pomoc pri pravidelnej domácej príprave, taktiež nemá šancu, zdolať problémy. Postupne sa k nim môžu pridružiť aj emocionálne a sociálne problémy.

Na našej strednej škole sa už každý pedagóg vo výchovno-vzdelávacej činnosti stretol so žiakom, ktorému bola poradenským zariadením diagnostikovaná porucha učenia. Určite mi dáte za pravdu, že práca s takýmto dieťaťom je náročná. Mali by sme si ku každému z nich zvoliť maximálne individuálny prístup, rešpektovať jeho osobitosti, zvoliť tolerantný prístup a dodržiavať odporúčania z poradne, ktorá stanovila diagnózu. Ak si predstavíte, že detí s poruchami učenia máte v triede, z rôznych príčin viac, potom sa potrebujete venovať deťom, ktoré sú nadanejšie alebo aj pomalšie chápujúcim deťom, tak to už je naozaj na zamyslenie. **Ako to všetko stihnúť za „krátkych“ 45 minút?** Ale, tieto deti sú tu a potrebujú našu pomoc. Ak im ju neposkytneme, ovplyvníme negatívne ich celý ďalší život. A naším poslaním je predsa niečo iné.

Poruchy učenia

V odbornej literatúre sa používajú výrazy špecifické poruchy učenia, vývojové poruchy učenia, či špecifické vývojové poruchy. Sú nadradené termínom dyslexia, dysgrafia, dysortografia, dyskalkúlia. Predpona „dys“ znamená rozpor, deformáciu. Druhá časť názvu je prevzatá z gréckeho označenia postihnutých činností.

Dyslexia je porucha, ktorá postihuje schopnosti čítania. Dieťa lúšti písmená a hláskuje, nadmerne dlho slabikuje, domýšľa si slová. Dyslektik môže zvládnuť čítanie, prevádza tvar slova na zvukovú podobu ale nie je schopný pochopiť obsah čítaného textu. Najčastejšími chybami je zámena písmen, ktoré sú tvarovo, alebo zvukovo podobné.

Typické znaky u detí s dyslexiou:

- ťažkosti v poznávaní jednotlivých písmen, zámena písmena za iné, tvarovo, prípadne zvukovo podobné (napríklad: b-d-p; a-e; m-n; k-h; k-b; p-j; š-s; č-c a podobne),
- ťažkosti v spájaní hlások do slabík, ťažkosti v spájaní slabík do slov,
- ťažkosti v čítaní slov, v ktorých sa vyskytuje skupina hlások (napríklad: stôl, tráva, plný, obdobie, hmla a podobne),
- deformovanie slov, prípadne vsúvanie hlások do slov, ktoré sa tam nevyskytujú,
- problémy v dodržiavaní interpunkčných znamienok - nerešpektovanie čiarok, bodiek, otáznikov, nerozlišovanie dĺžky hlások v slove,

- po prečítaní textu často neschopnosť reprodukovať a povedať vlastnými slovami obsah prečítaného,
- porucha krátkodobej pamäti prejavujúca sa najmä pri zapamätávaní si informácií vnímaných sluchom.

Dysgrafia - dieťa s dysgrafiou má poruchy v grafickom, písomnom prejave a pri osvojovaní si tvarov písma, ich napodobňovaní a zapamätávaní. Často sa vyskytuje u detí v kombinácii s dyslexiou a dysortografiou. Písmo dysgrafika je nezrelé a nečitateľné.

Typické znaky u detí s dysgrafiou:

- dieťa si len ťažko pamätá tvary písmen, s problémami ich napodobňuje,
- písmo je príliš veľké, malé, často obtiažne čitateľné,
- problematické napodobňovanie písmen a pomalé vybavovanie tvarov písmen pretrváva aj do vyšších ročníkov,
- žiak často škrtá, prepisuje písmená,
- písomný prejav je neupravený,
- neúmerne pomalé tempo písania,
- celé písanie vyžaduje neúmerne veľa energie a času,
- žiak nedokáže dodržať liniatúru,
- krčovité držanie písacích potrieb,
- možné ťažkosti s hrubou a jemnou motorikou.

Dysortografia - porucha pravopisu, ktorá sa prejavuje neschopnosťou dieťaťa uplatňovať naučené gramatické pravidlá. Porucha sa netýka celej gramatiky, ale špeciálnych dysortografických javov.

Typické znaky u detí s dysortografiou:

- zámena krátkych dlhých samohlások,
- vynechávanie, pridávanie a zamieňanie písmen, slov, slabík (dy-di, ty-ti, ny-ni) a hlások,
- rozlišovanie sykaviek (s,c,z,š,č,ž),
- nezmyselné delenie slov,
- nedodržiavanie diakritiky (bodky, čiarky, dĺžne),
- nesprávne umiestňovanie diakritiky,
- nezvládnutie hraníc písma (spájanie slov –predložky so slovami, nerozlišovanie začiatku a konca vety),
- poruchy sluchového vnímania alebo rozlišovania,
- chýba určitý „cit“ pre jazyk,

- problém prakticky uplatniť naučené pravidlá a poučky,
- pomalšie pracovné tempo.

Dyskalkúlia je porucha v oblasti matematických schopností. Má problém s chápaním základných matematických súvislostí, pojmov, úkonov (sčítanie, odčítanie, násobenie, delenie) a s abstraktným matematickým myslením.

Typické znaky u detí s dyskalkúliou:

- nepochopenie pojmu číslo,
- neschopnosť pamätať si, čítať a písať čísla,
- nedostatočná predstavivosť číselného radu, neschopnosť v ňom pokračovať,
- neschopnosť pamätať si vzorce a pravidlá a uplatňovať ich pri riešení úloh,
- problém s prechodom cez desiatku,
- zamieňanie podobných čísel a zamieňanie poradia čísel,
- nezvládanie spájania čísel,
- problém s čítaním čísla, pokiaľ sa v strede nachádza nula,
- zamieňanie matematických operácií a pojmov (väčší – menší, viac – menej, a pod.),
- počítanie čísel po jednom,
- problém s triedením prvkov podľa tvaru, veľkosti a pod.,
- problém s rozlišovaním geometrických tvarov,
- problémy s rysovaním.

Všetky vyššie spomenuté poruchy učenia sú okrem iného spôsobené deficitmi v kognitívnych funkciách. Málokedy sa vyskytuje deficit izolovane, častejšie ide o kombináciu deficitov.

Ako postupovať so žiakmi s poruchami učenia vo výchovno-vzdelávacom procese

Každý pedagóg, ktorý sa vo výchovno-vzdelávacom procese stretáva so žiakom s poruchami učenia by mal byť oboznámený s Metodickými pokynmi na hodnotenie a klasifikáciu žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a s Metodickými pokynmi na hodnotenie a klasifikáciu žiakov s vývinovými poruchami učenia. Taktiež musí byť oboznámený so závermi zo špeciálno-pedagogického, psychologického vyšetrenia žiaka a s odporúčaniami, ako postupovať vo výchovno-vzdelávacom procese.

Najčastejšie sa jedná o nasledujúce usmernenia a odporúčania, ale aj tie je potrebné uplatňovať diferencovane a individuálne.

Pri dyslexii:

- nevyvolávať dieťa k dlhému čítaniu nahlas pred celou triedou, ale nechať ho čítať len krátke jednoduchšie úseky textu,
- k domácej príprave dávať dieťaťu len primeranú časť textu,
- nechať dieťaťu k dispozícii potrebné pomôcky (záložku, okienko na čítanie, tabuľku s abecedou a pod.),
- tolerovať slabikovanie viesť ich k správnej technike čítania, odbúravať tzv. „dvojité čítanie“,
- pred vlastným čítaním vybrať z textu ťažšie slová a precvičiť ich čítanie (niekedy je nutné nacvičiť aj výslovnosť), až potom nechať dieťa čítať celú text, naučiť dieťa a jeho rodičov postupovať rovnakou metódou pri domácej príprave.
- dopriať žiakovi dostatok času na splnenie úloh, pod časovým tlakom je v napätí a v strese,
- definícia úlohy by mala byť jednoznačná a jasná, to neznamená stručná,
- farebné zvýrazňovanie textu,
- čitateľné písanie textu na tabuľu,
- používanie diktafónu.

Pri dysgrafii:

- zadávať kratšie úlohy, na úrovni, ktorú je schopné zvládnuť,
- rešpektovať žiakovo pomalé tempo,
- používať zošity s pomocnými riadkami,
- dbať na správne sedenie pri písaní a držanie písacej potreby,
- zaraďovať podľa potreby uvoľňovacie cviky (pre i počas písania),
- dať k dispozícii náradie k správnej držaniu písacieho náčinia,
- používať písacie potreby s „trojhrankou“ – na správny úchop pera, farbičiek,
- diakritické znamienka dopĺňovať okamžite, dieťa s poruchou po napísaní celého slova nie je schopné ich doplniť alebo ho to veľmi zdržuje,
- nenútiť dieťa ku každodennému dlhému prepisovaniu, alebo dopisovaniu toho, čo nestihlo vypracovať, nechať ho napísať len to najdôležitejšie,
- prejavovať zhovievavosť pri hodnotení písomného prejavu.

Pri dysortografii:

Diktát

- dieťa píše len to, čo stihne napísať, pretože majú často krát ťažkosti v grafomotorickom tempe,

- nechať dieťaťu tabuľky gramatických prehľadov,
- diktát pripraviť ako doplňovačku, alebo dať k doplneniu nie celý diktát, ale len tie slová, pri ktorých sledujeme určitý pravopisný jav,
- poskytnúť dieťaťu dlhší čas na kontrolu napísaného, zbierať mu zošit ako poslednému,
- využívať možnosti priebežného slovného hodnotenie (známkou hodnotiť len v prípade, že sa dieťaťu diktát "podaril"), známku nahradiť údajom o počte chýb,
- chyby neopravovať červenou – takto zvýraznený nesprávny tvar má dieťa tendenciu si zapamätať,
- diktát dopredu precvičiť napr. formou domácej úlohy, pred vlastným písaním diktátu ešte raz precvičiť „kľúčové slová“ buď ústnou formou alebo formou doplňovačky,
- prispôbiť tempo diktovania,
- vynechať alebo aspoň obmedziť a potom veľmi tolerantne hodnotiť úlohy časovo limitované (tzv. päťminútovky),
- pri spoločnej ústnej kontrole diktátu dať týmto deťom čo najväčší priestor, aby sme si overili ich znalosť gramatických pravidiel,
- deti s poruchami učenia mávajú i tzv. znížený jazykový cit. V praxi to znamená, že sa dokážu naučiť základné pravopisné pravidlá, ale ich aplikácia na javy príbuzné a odvodené im už robí ťažkosti.

Opis, prepis

- umožniť dieťaťu tiché predhováranie si (obzvlášť u detí s výraznými ťažkosťami v zrakovej diferenciacii a sluchovej analýze a syntéze),
- kombinovať prepis s doplňovačkami, využiť pracovné listy,
- uprednostňovať formu ústneho skúšania, v písomnom prejave voliť formu doplňovačiek,
- pri slohových prácach nehodnotiť pravopis, ale len štylistiku a obsahovú stránku.

Pri dyskalkúlii:

- dopriať žiakovi dostatok času na splnenie úloh, pod časovým tlakom je v napätí a v strese,
- zadanie príkladu by malo byť presne vysvetlené, čo sa od žiaka očakáva,
- pokiaľ je to možné, mal by byť učiteľ pri písomkách v blízkosti žiaka, zmierni tým pocit neistoty a zmätku,
- umožniť používať pomocný papier na poznámky pri písomných prácach,
- spätné vracanie sa k už prebratým príkladom, pretože dieťa rýchlo zabúda,
- akceptovať správnosť postupu riešenia, tolerovať chyby z nepozornosti a zamieňania tvarov číslíc a znamienok,
- v slovných úlohách zvýrazniť kľúčové slová,

- akceptovať zníženú úroveň v geometrii,
- využívanie pomôcok: predtlačenú číselnú os, kalkulačku, tabuľky matematických operácií a vzorcov.

Ostatné predmety

Špecifické poruchy učenie tým, že postihujú prevažne oblasť čítania a písania zasahujú nielen do oblasti slovenského jazyka a matematiky ale aj iných vyučovacích predmetov.

Preto je aj tu nutné využívať niektoré z metód tolerantného prístupu k týmto žiakom:

- v písomných prejavoch voliť takú formu, aby stačila len krátka odpoveď (najlepšie testy s voľbou správnej odpovede),
- preveriť si celkové porozumenie zadaným otázkam a až tak dať písomku vypracovať,
- vytvoriť väčší časový priestor na vypracovanie písomky alebo zredukovať počet úloh,
- nehodnotiť chyby v písomnom prejave, ale len obsahovú správnosť odpovede,
- v prípade klasifikovanej písomnej práce nastaviť čas a pri známke nedostatočný, dostatočný, prípadne pri nezrozumiteľnosti práce (nedokončí slovo, vetu) umožniť opravu ústnou odpoveďou,
- skontrolovať pochopenie zadania úlohy a nehodnotiť chyby vzniknuté z nedokonalého prečítania textu,
- brať do úvahy, že deti môžu mať problémy aj vo výtvarnej výchove, pracovnom vyučovaní, a telesnej výchove,
- pri vyučovaní cudzích jazykov preferovať už vyššie zmienenú „ sluchovú cestu“, sústrediť sa na ústne zvládnutie slovnej zásoby základných fráz,
- vedomosti v predmetoch teoretickej povahy prednostne preverovať ústnym skúšaním s pomocnými otázkami,
- v prípade klasifikovanej písomnej práce nastaviť čas a pri známke nedostatočný, dostatočný, prípadne pri nezrozumiteľnosti práce (nedokončí slovo, vetu) umožniť opravu ústnou odpoveďou
- pri diktovaní poznámok zohľadniť jeho oneskorené tempo písania, diktovať pomalšie, alebo mu umožniť použitie diktafónu, alebo mu sprostredkovať vytlačené poznámky (učebné texty)
- pri nedostatočnom porozumení prečítaného textu, je potrebné zvýrazniť kľúčové slová,
- žiakovi zabezpečíme miesto v prvých laviciach,
- ak je to možné, vytvoríme mu priestor na používanie počítača a PC programov,
- pri komunikácii so žiakom používať pozitívnu stimuláciu (pochvala, ocenenie), aj za čiastkové úspech.

A na záver ...

Vaša každodenná práca so žiakom s poruchami učenia bude náročná, ale nezabúdajte na to, že pre takéto dieťa je ešte náročnejšia. Spočiatku sa Vám môže zdať, že napriek úsiliu všetkých zainteresovaných nevidíte žiadne zlepšenie a napredovanie. Nestrácajte trpezlivosť a nádej. **Nestane sa to zo dňa na deň. Všetko potrebuje čas. Je ale veľmi dôležité ako ten „čas“ využijete.**

Či naozaj budete vytvárať pre dieťa vhodné podmienky v edukačnom procese. Poskytnite mu možnosť vnímať a získavať poznatky rôznymi cestami, nielen čítaním, počúvaním, ale i riešením problému, manipuláciou, experimentovaním. Pretože, čím je činnosť, do ktorej sa žiak zapája rozmanitejšia, tým viac podnetov sa mu poskytuje na rozvoj aktivity a poznania. Snažte sa žiaka povzbudzovať, motivovať a podporovať. Nezabúdajte, že sa jedná o vývinovú poruchu a jej zmiernenie alebo odstránenie závisí od pomoci nás, dospelých, rodičov a učiteľov. Učte ho stanoviť si reálne ciele a pomôžte mu ich dosiahnuť, aby malo možnosť zažiť úspech. Poukazujte na jeho pozitívne stránky osobnosti, na jeho prednosti. Predchádzajte vytvoreniu pocitu menejcennosti z občasného zlyhania, veď aj takéto situácie patria k životu.

Pokúste sa vytvoriť si s rodičmi žiaka kladný vzťah a snažte sa pochopiť ich rozpoloženie v danej situácii. **Svojim pedagogickým taktom a majstrovstvom sa snažte o vytvorenie priateľskej atmosféry plnej porozumenia, lebo len tak môžete dieťaťu naozaj pomôcť.**

A o to nám všetkým predsa ide.